

Tuščia supamoji kėdė

Beatrisė Kortės de Morales visą gyvenimą prisimins tą 1910 metų spalio rytą.

Kažkas atkakliai beldė į duris, ir, pagalvojusi, kad tikriausiai kurioje nors cukranendrių plantacijoje bus kilęs gaisras, donja Beatrisė pašoko iš šiltos lovos ir nubėgo atidaryti. Už durų stovėjo apsiverkusi Pola: močiutė Recha dingo. Gal lovoje? Nėra. Gal supamojoje kėdėje? Ir ten nėra. Kur galėtų dingti senutė?

Tikriausiai kniūbso negyva kur nors brūzgynuose.

Močiutė Recha buvo pažįstama Beatrisei nuo mažens – Moralesai ir Kortėsai, kaimynai per kartų kartas, dažnai lankydavosi vieni pas kitus. Su Fransisku Moralesu, būsimu vyru, ji draugavo kone nuo lopšio, bet įsimylėjo jį šešiolikos, kai jis, Dievo Motinos universitete baigęs civilinės inžinerijos studijas, grįžo namo ir per Didžiojo šeštadienio iškilmes pakvietė ją šokti pagal romantišką dainą.

Po uošvio mirties, Fransiskui paveldėjus visą turtą, Beatrisė drauge su juo prisiėmė visą atsakomybę, taipgi už dabar dingusią senutę.

Moralesai sušaukė visus dvaro tarnus: vieni nuėjo klausinėti į miestelį, kiti naršyti po brūzgynus.

– O jeigu ją nusitempė lokys?

– Būtume aptikę pėdas.

– Kur ji būtų galėjusi nueiti, jei trisdešimt metų niekur nesitraukė nuo savo kėdės?

Į tą klausimą niekas negalėjo atsakyti. Reikėjo žūtbutį ją surasti gyvą ar mirusią. Fransiskas raitas ant žirgo vadovavo paieškoms, o Beatrisė tuo tarpu klestelėjo į tuščią močiutės kėdę, subraškėjusią nuo jos svorio. Jai pasirodė, jog tai tinkamiausia vieta laukti žinių, nors netrukus paprašė skalbėją Lupitą atnešti jai kitą kėdę: kad ir kaip stengėsi, niekaip nesugebėjo patogiai įsitaisyti svetimoje kėdėje.

Jai prailgo sėdėti šalia močiutės Rechos kėdės, kuri suposi pati viena, matyt, kalnų vėjelio linguojama, o gal tiesiog iš įpratimo. Virėja Matė atnešė jai pusryčius, bet Beatrisė visiškai nenorėjo valgyti. Tik žiūrėjo į tolius. Stengdamasi tolumoje pastebėti bent menkiausią krustelėjimą. Ką nors netikėta vienodame plantacijų peizaže arba tyrame nepamėgdžiojamame kalnų grožyje.

Iš tos vietos, kur ji sėdėjo, vėrėsi žavus vaizdas į kalnus ir cukranendrių plantacijas. Niekada ji nesigrožėjo ta panorama ir tik dabar suprato, kodėl ta vieta taip susižavėjo močiutė Recha. Tačiau kuriems galams dienų dienas spoksoti į tuos begalinius ir amžinai tuos pačius kalnus? Kuriems galams spoksoti į vingiuojantį jų link šunkelį? Kuriems galams be paliovos spoksoti į tą pusę, jeigu ji sėdi užsimerkusi? Ko gi ji laukė?

Belaukdama žinių, Beatrisė, praktiško proto moteris, prieš jį išvados, kad žmonės vargu ar ras močiutę gyvą. Būdamą dalykiška, ji iš anksto apgalvojo mielos močiutės Rechos laidotuves: suvyniosią ją į balto lino drobulę ir palaidosią

paguldę į brangaus medžio karstą, kurį Beatrisė jau buvo spėjusi užsakyti. Mišias aukosiąs dvasiškasis tėvas Pedras ir į ilgaamžės moters laidotuves sukviessią visą miestelį.

Aišku, be palaikų negali būti šermenuų. Ar galima aukoti gedulingas mišias be mirusiojo?

Dėl supamosios kėdės ji nieko negalėjo nuspręsti. Ką nori, tegu daro: gali sudeginti, supjaustyti, kad liktų tik pjuvenos, o pjuvenas išbarstyti sode arba supilti į karstą šalia velionės. Arba palikti vietoje, kad visiems primintų tiek daug metų joje sėdėjusią moterį.

Būtų šventvagystė leisti kam nors naudotis močiutės Rechos kėde. Tai aišku kaip diena.

Ji atidžiai apžiūrėjo seną supamąją kėdę, nes niekada nebuvo mačiusi jos tuščios. Niekas jos niekada nebuvo taisęs ar prižiūrėjęs, bet ji ir nereikalavo priežiūros. Šiek tiek girgždėjo supdamasi, nors atrodė, kad ji atspari ir laikui, ir darganoms kaip ir jos šeimininkė. Jiedvi su šeimininke gyveno simbiozėje, ir Beatrisei dingtelėjo mintis, kad kol vienai nieko bloga neatsitiko, nieko bloga neatsitiks ir kitai.

Ji sunerimo pamačiusi kažką atbėgant keliu per cukranendrų plantaciją.

– Kas atsitiko, Martinai? Ar suradot ją?

– Taip, ponia. Ponas Fransiskas mane atsiuntė vežimo.

Beatrisė palydėjo jį akimis ratinės link. Rado ją negyva, pagalvojo ir, nors ir praktinio proto būdama, labai susigraudino. Močiutė Recha buvo tokia sena, jog niekas nežinojo, kiek jai metų, tad, šiaip ar taip, turėjo veikia mirti, tačiau Beatrisė troško, kad ji iškeliautų kitaip – ramiai, savo lovoje, arba vėjo liūliuojama savo kėdėje. Tik ne taip, gal plėšraus žvėries užpulta, vieniša ir, be abejo, išsigandusi, tame kelyje į kalnus atiduota gaivalų malonei.

Skaidu mirti tokia mirtimi, taip ilgai gyvenus.

Ji nusivaikė liūdnas mintis: daug darbų jos laukė, prieš tarnams grįžtant su močiutės Rechos palaikais.

Vyrams grįžus su vežimu, paaiškėjo, kad visi planai ir pasiruošimai – tuščias darbas: priešingai, nei manyta, močiutė grįžo gyva.

Baltosios kordijos paunksnėje

Vėliau Fransiskas papasakojo Beatrisei, kaip peonai rado močiutę Rečą už septynių kilometrų nuo dvaro. Jie atėjo pas ją supykę, nes senė griežtai atsisakiusi kalbėti ir pajudėti iš vietos, kai pagaliau ją suradę. Tuomet Fransiskas nusiuntęs vežimo ir pats nujojęs į tą vietą, kur buvusi močiutė Reča: sėdėjusi ant akmens užsimerkusi, linguodama baltosios kordijos paunksnėje. Rankose turėjusi du ryšulėlius: vieną surištą su prikyšte, kitą – su skara. Fransiskas švelniai priėjęs, kad jos neišgąsdintų.

– Močiute Reča, čia Fransiskas, – pasakė įsidrąsinęs, kai ji atsimerkusi. – Ką darai taip toli nuo namų, močiute? – paklausė, nors ir nesitikėjo atsakymo iš senutės, prieš daug metų užkandusios žadą.

– Ėjau pasiimti, – ramiai atsakė ji nuo senatvės ir ilgo tylėjimo prikimusiu balsu.

– Ko?

– Verkiančio vaikelio.

– Močiute, čia nėra vaikų, – pasakė jis. – Nebėra.

Užuot atsakiusi, Reča atkišo Fransiskui abu ryšulėlius.

– Kas čia? – Fransiskas paėmė ryšulėlį, suvyniotą į prikyštę. Praskleidęs sviedė šalin išsigandęs. Ten dūzgė bičių spiečius. – Močiute, kodėl jas nešioji? Ar jos tau įgėlė?

Nutrenktos ant žemės, bitės įsiuto, urmu puolė ieškoti kaltininko. Peonai šoko bėgti bičių persekiojami, bet šios vijosi vos kelis žingsnius, paskui visos drauge grįžo, lyg pašauktos. Į skarą susuktas ryšulėlis močiutės Rechos rankose sukrutėjo. Fransiskas ir keli peonai, atsispyrę pagundai leistis į kojas šalin nuo įsiutusių bičių, nustėro, kai senutė priglaudė ryšulėlį prie krūtinės ir ėmė supti nelyginant kūdikį.

– Močiute, ką čia nešiojies?

Tuomet ryšulėlyje kažkas suspurdėjo ir pasigirdo verksmas.

– Vaikelis alkanas, – tebesūpuodama sukuždėjo močiutė Recha.

– Gal parodysi?

Močiutė Recha praskleidė skarą, ir Fransiskas su peonais pamatė, ką ji nešiojasi: kūdikį.

Pasibaisėję visi atsitraukė. Kai kurie persižegnojo.

Kaspiniai ir utėlės

Manęs niekas nemulkino vaikiškomis pasakomis apie tai, iš kur atsiranda vaikai. Nuo mažumės žinojau, kad gandro mitas sugalvotas pernelyg smalsiems vaikams. Mama niekada to neslėpė nuo manęs kaip diduma to meto vaikų motinų. Būdavo, jei pradėdu aikštytis, papasakoja, kiek valandų kamavosi, kol atėjau į šį pasaulį; jei neklausau, primena, kiek kentėjusi mane gimdydama. Kartais po visų savo išdaigų jaučiausi taip, lyg ji būtų man įkretusi už kiekvieną sąrėmį.

Mama – gera moteris. Garbės žodis. Tik ji negalėjo paaiškinti, kaip aš atsiradau. Neturiu omeny fizinio aspekto: ji buvo labai protinga ir, nors gyveno tokiu metu, kai reikėjo laikytis padorumo, žinojo, kad vaikai atsiranda iš santuokinės sueities. Tik visa bėda, kad ji susivokė esanti pastojusi tuo metu, kai nebesitikėjo susilaukti vaikų: mano abi seserys buvo seniai ištekėjusios ir apdovanojusios ją vaikaičiais. Mano vėlyvas pasirodymas jos gyvenime buvo visai netikėtas.

Turint visa tai omeny, lengva įsivaizduoti, koks smūgis ištiško mamą, kai ji, dar palyginti ne tokia jau išmetėjusi, 39-erių, susivokė esanti nėščia. Suprantu, kaip jai skausminga buvo

rodytis tokios būklės mano vyresnėlėms seserims. Bet dar didesnė kančia susitikti su draugėmis Linareso bendruomenės rūmuose. Aišku, kokia neviltis ją apėmė suvokus, kad, pagimdžius dvi paneles, pasipuošusias kaspinais ir nėriniais, į pasaulį ateis tamsaus gymio berniūkštis, amžinai murzinas, bužių pilna galva.

Tad mama mane pagimdė jau turėdama močiutės priedermę. Ji mane labai mylėjo, ir aš ją labai mylėjau, bet mudu turėjome savų bėdų. Pamenu, negalėdama dabinti manęs olandiškų drobelių pašvitais ir kaspinėliais, atkakliai rengė mane kaip ispanų ponaitį savo pačios siūtais drabužiais, nors niekada neturėjau nieko bendra su rafinuotais ponaičiais. Su ispanais juo labiau, nors ji atkakliai siuvo man drabužėlius kopijuodama modelius iš naujausių Madrido žurnalų.

Ją amžinai slėgdavo neviltis matant mane išsiterliojusį maistu, purviną, įmynusį į šunų, karvių, arklių išmatas. Keliai visada būdavo subraižyti, o šviesūs plaukai – susiriebavę, sustirę, pajuodę nuo nešvaros. Panosėje visada kabodavo snarglys, bet man būdavo nė motais. Nosinę su išsiuvinėtais inicialais, kurią mama liepdavo tarnaitėms kasdien įkišti man į kišenę, naudodavau bet kam, tik ne nosiai nusišnypšti. Dabar jau nebepamenu, bet, pasak žmonių, nuo mažens gardžiuodavusi vabalais, užuot valgęs kepenėlių paštetą, kurio, mamos įsakymu, prigaminavo man tarnaitės, kad paraustų skruostai.

Dabar, būdamas tėvas, senelis ir prosenelis, suvokių, kad buvau iš tų vaikų, kuriuos ne taip lengva auginti. Juo labiau šokdinti pagal savo dūdelę.

Mama guodėsi visą gyvenimą, kad, pagaliau išmokęs kalbėti, nieko kita nesakydavau, tik: ne, mano, nenoriu; kad, vos atsistojęs ant kojų, ėmiau zujoti; kad įsibėgėjęs įsliuogdavau į pirmą ant kelio pasitaikiusį medį. Žodžiu, nežinojusi, ką su

manimi daryti. Jautėsi labai sena ir jau atlikusi motinos pareigą išaugindama abi kone idealias vyresnėles dukteris.

Viena jų buvo, pasak mamos, jos akių šviesa, mano vyresnėlė sesuo Karmena, iš tiesų tikra gražuolė. Kai buvo maža, mama garbanodavo jai plaukus ir tirpdavo iš laimės, kai žmonės vadindavo ją angelėliu, lėlyte, gražuolėle. Vėliau Karmena sužeidė pusės miestiečių širdis, kai išvyko mokytis į Monterėjų, o dar vėliau – kai ištekėjo. Mano vyresnėlė sesuo niekada nėra to minėjusi, bet ne paslaptis, kad, ištekėjusi ir persikėlusį gyventi kitur, ji nesmagiai jautėsi žinodama, jog miestelio gatvėse tebėra gyva legenda apie jos grožį. Mama daug metų saugojo gausybę amžinos meilės laiškų ir eilėraščių, kurių prieš ir po vedybų Karmena gaudavo iš nežinomų gerbėjų. Galima buvo pamanyti, kad visi jie rašyti mamai, nes ji laikė krūvą popierių kaip trofėjus, didžiuodamasi jais pirma pasitaikiusia proga.

Mama taip pat puikavosi, pasak jos, savo lakštute, kita mano seserimi, gana dailia, bet labiau pagarsėjusia savo neprilygstamu balsu. Mama prašydavo Konsuelą padainuoti visiems svečiams, ir ši išklausedavo liaupses savo melodینگam balsui.

– Angeliškas balselis! – žavėdavosi visi.

Kaip gyvas nebuvo girdėjęs angelų dainuojant, bet, man rodos, žmonės neklydo: mano sesuo dainavo kaip angelas. Beje, labai nedaug kas žinojo, kad tuo balseliu sesuo dangsto šėtonišką būdą. Aišku, net blogiausiomis akimirkomis išsaugodavo melodینگą intonaciją, ir kiekvienas sakiny skambėdavo kaip gryna poezija. Pavyzdžiui, ji galėjo pasakyti man: nelįsk į akis, utėlėtas snargly, nes apšivėmsiu iš pasišlykštėjimo, – o mamai vis tiek atrodydavo, kad gieda angelas.

– Pasakas jam seku, – visada atsakydavo, kai mama klausdavo: ką ten sakai mažyliui?

Aš neimdavau į galvą jos žodžių – ji buvo svetima, iš tiesų nepriklausė mano pasauliui. Daug metų laikiau ją raganą, viena tų iš mano skaitytų pasakų, žinojau, kad ji apkeri visus – o ypač mamą – savo balsu stengdamasi įteigti esanti gera ir švelni kaip angelas.

Buvau vienas tų, kurių neveikė jos kerai. Mama negalėjo suprasti, kodėl nepuolu seseriai po kojų, kai ši ateina mūsų aplankyti. Nesuvokė, kodėl tą dieną verčiau praleidžiu toli nuo namų, o siunčiamas į Monterėjų – pasirenku Karmeną, vyresnelę. Tokia gera tavo sesuo, tokia daili, tokia miela, sakydavo man mama, bandydama sušvelninti arba pagerinti mūsų santykius.

Taigi mūsų šeimoje buvo du angelai ir berniukas, tai yra aš. Užsiminusi apie mane, mama tarsi atsiprašydavo: ak, berniukas! Arba: mažylis. Niekada nesakydavo, kad esu jos išsipildžiusi svajonė. Niekad nebūtų išdrįsusi taip pasakyti, o gal tiesiog tokia mintis niekad neatėjo jai į galvą. Ak, Dieve! – be perstojo kartodavo ji. Neprisimenu, kad kada nors susidūrusi su manimi koridoriuje, kieme, valgomajame ar virtuvėje mama nebūtų garsiai atsidususi. – Ak, Dieve! – atsidusdavo šiek tiek šnopuodama. – Tik pažiūrėk, kokie plaukai, koks apsi-snargliavęs, koks apsmukęs, koks nešvarus, koks murzinas, koks niekam tikęs, ak, Dieve, esu per sena tokiems dalykams!

Gana greit visi tie dūsavimai susitraukė. Liko tik „ak, Dieve!“.

O paskui tik „ak!“.

O dar vėliau nebeliko nieko, išskyrus atodūšį.

Visada buvau triukšmadarys, spiegdavau, kiek gerklė neša. Mano kūnas buvo jaukus prieglobstis visoms erkėms, blusoms bei utelėms, ieškančioms gyvenamosios vietos ir peno, tad mama nesistengė puoselėti mano šviesių garbanų. Ne be reikalo gyvenau plikai skusta galva. Kaip našlaičių prieglaudų auklėtinis.

Ak, Dieve! Atodūsis.

Jei mane būtų auginusi vien mama, ko gero, kaspinais būčiau buvęs puošiamas kur kas labiau nei mano seserys. Nuo tokio likimo mane išgelbėjo palankiai susiklosčiusios aplinkybės: kai gimiau, tėtis, jau sulaukęs senelio amžiaus ir seniai atsisakęs dirbti žemę, vienaip ar kitaip pagal testamentą atiteksiančią žentams, nieku gyvu neketino taikstyti su mintimi, kad vienintelis sūnus, nors ir palyginti vėlai atėjęs į šį pasaulį, užaugtų išlepėliu. Ir nors anksčiau niekada nesikišo į savo dukterų auklėjimą, vos sužinojęs, kad gimė vyriškosios giminės palikuonis, perėmė iš mamos rūpinimąsi manimi. Puikiai žinojo, kad mūsų žemėse, juo labiau mūsų laikais, kai aplink karas, retkarčiais neaplenkiantis nė mūsų dvaro, minkštakūniams nėra vietos.

Mamą, kiek žinau, niekam nė per plauką nenusileidžiančią, tas tėčio įgeidis, matyt, pribloškė labiau, nei ji būtų galėjusi išverti. Ji dievino tėtį, keistas dalykas tokiai pagyvenusiai, kone keturiasdešimtmetei moteriai, tad, trokšdama išsaugoti ramybę, ryžosi atsiriboti nuo tiesioginio mano auklėjimo. Tėtis, savo ruožtu, neturėjo nei laiko, nei noro manimi rūpintis, pirmiausia todėl, kad neišmanė, ką daryti su kūdikiu ar vaikiu, kita vertus, be paliovos važinėjo iš vienos vietos į kitą prižiūradamas ir saugodamas galvijų bandas Tamaulipase ir dirbamos žemės plotus Naujajame Leone.

Šiaip ar taip, dvare netrūko žmonių manimi rūpintis. Močiutė Pola palikdavo mane pas virėją Matę, ši perduodavo mane skalbėjai Lupitai, toji nuvedavo mane pas sodininką Martiną, o šis ilgai netrukus patikėdavo mane Simonopijo globai, priežiūrai ir rūpesčiui. Simonopijas būdavo su manimi iki vėlaus vakaro, o tada, sutemoms leidžiantis, kas nors išeidavo iš namų ir klausdavo, kur vaikas.

6

Po sparnais

Simonopijo atsiradimas mūsų namuose paženklino mus visus neišdildoma žyme. Lyg šeimos takoskyra. Vėliau iškilo kaip žūtbutinis klausimas, nors supratome tai tik daug vėliau, žvelgdami iš laiko perspektyvos.

Tėtis krintosi visą gyvenimą dėl savo elgesio tą dieną, kai pirmąsyk pamatė Simonopiją.

Man regis, tiek keliavęs, studijavęs ir išprusęs, vis dėlto jis nebuvo visiškai nusikratęs prietarų, viešpatavusių mieste, esančiame greta raganų bendruomenės. Ir turbūt jį išmušė iš vėžių tos dienos įvykiai: tuščia supamoji kėdė, dingusi močiutė, paieškos brūzgynuose ir vis toliau nuo gyvenamojo namo; pagaliau radybos, močiutė, atgavusi žadą, karingas bičių spiečius prikyštėje, naujagimis sužalotu veidu, suvystytas į močiutės skarą su gyvu bičių apdarėliu.

Pirmieji įspūdžiai paprastai visada esti svarbiausi, tačiau Simonopijas pasirodė ne iš gražiausios pusės, kai močiutė užsispyrusi reikalavo jį krikštyti, o mano tėvai ir kunigas nesutiko. Kaimiečiai prašė šeimininką palikti tą pabaisą ten pat, pakelėje, baltosios kordijos paunksnėje.

– Tokia Dievo valia, pone, nes tas vaikas – velnio padermės, – neatlyžo Anselmas Espirikueta.

Tuo metu tėtis jau buvo atitokęs po pirmo įspūdžio. Būdamas šiuolaikinis žmogus, matęs pasaulio, išsilavinęs, išprusęs, atmetė prietarus, tik trukdančius atskleisti močiutės paslaptį.

– Nesąmonė, Espirikueta. Čia mes netikime tokiais dalykais, – pareiškė jis ir ėmė toliau mandagiai klausinėti močiutę.

Žodis po žodžio, ir Fransiskas sužinojo iš senutės, kur ir kokiomis aplinkybėmis ji rado naujagimį. Niekas niekada nesuprato, kaip ir kodėl senolė kopė į kalną ir, priėjusi tiltą, apačioje aptiko naujagimį. Pasak jos, išgirdusi jį, išgirdusi, ir gana. Tiek prietaringieji, tiek išsilavinusieji žinojo, kad už kelių kilometrų nuo tilto neįmanoma išgirsti pamestinuko silpno verksmo.

Mįslinga paslaptis, ir juo mįslingesnė, niekada neįmanoma, kad ir donas Teodosijas, ir jauna skalbėja Lupita tvirtino nematę naujagimio šiek tiek anksčiau eidami pro tą pačią vietą. Kaip galėjo išgirsti jį senolė? Neįmanoma. Neįtikėtina.

– Aš net negirdžiu, ką per pietus man sako žmona, – višiams, kas teikėsi klausytis, aiškino dvaro peonas Leokadijas.

Tačiau nepaneigiamas faktas: nejudri, lyg iš medžio išdrožta senė, palikusi savo pasaulėlį, nuėjo gelbėti vargšo naujagimio, o paskui užsimanė parnešti jį į dvarą su visu spiečiu mi sparnuotų palydovių. Tėtis bandė nupurtyti bites, perdėm apgulusias naujagimį, bet Recha neleido.

– Palik, vaikelį, – pasakė vėl suvystydama kūdikį.

– Bet, močiute, juk sugels.

– Jau būtų sugėlusios.

Suirzęs įsakė tarnams įkelti močiutę Rechą į vežimą, bet ji tvirtai įsikibo į savo nešulius baimindamasi, kad vaiką kėsinais atimti ir, kaip buvo grasinę, vėl paliks patiltėje.

– Jis mano.

– Tavo, močiute, – pritarė tėtis, – vešimės namo.

– Ir spiečių.

Norom nenorom, bet labai atsargiai tėtis užklojo spiečių prikyšte ir įkėlė į vežimą. Ir tik tada pasuko namo, prie tuščios supamosios kėdės.